

ANNA PABICH
Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie
Oddział w Poznaniu

ZATRUDNIENIE W OŚRODKACH DORADZTWA ROLNICZEGO W 2012 ROKU

W strukturze organizacyjnej państwowego doradztwa rolniczego, w oparciu o Ustawę z dnia 22 października 2004 roku działają:

- Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie, podległe Ministrowi Rolnictwa i Rozwoju Wsi, z Oddziałami w Krakowie, Poznaniu i Radomiu,
- 16 wojewódzkich ośrodków doradztwa rolniczego (ODR).

W związku ze zmianami w organizacji i podziale zadań administracji publicznej w województwach, ustawą z dnia 22 stycznia 2009 roku, wojewódzkie ośrodki doradztwa rolniczego podlegają obecnie właściwemu sejmikowi województwa, który nadaje statut ośrodkowi wojewódzkiemu, Uwzględniając w szczególności zapewnienie realizacji zadań jednostek doradztwa rolniczego na terytorium całego kraju, a także jednolitą organizację i sposób działania tych jednostek, Minister właściwy do spraw rozwoju wsi rozporządzeniem z dnia 4 grudnia 2009 roku określił ramowy statut wojewódzkich ośrodków doradztwa rolniczego.

Centrum Doradztwa Rolniczego prowadzi analizy zatrudnienia w ODR od ponad dwudziestu lat. Celem tych analiz było monitorowanie zmian, i ich wpływ na organizację i stan zatrudnienia w jednostkach doradczych.

Podstawą tej analizy były odpowiedzi ankietowe otrzymane w końcu czerwca 2012 roku, ze wszystkich (16) ośrodków doradztwa rolniczego. W artykule zaprezentowano również wyniki analiz przeprowadzonych w podobnym zakresie w latach wcześniejszych.

W jednostkach doradztwa rolniczego, w połowie 2012, roku zatrudnionych było prawie 4700 osób, w tym około 200 osób to pracownicy Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie i Oddziałów Centrum (tabela 1).

Tabela 1

**Zatrudnienie w jednostkach doradztwa rolniczego
stan na 30 czerwca 2012 roku**

Jednostka doradcza	Liczba osób
Centrum Doradztwa Rolniczego	198
Wojewódzkie Ośrodki Doradztwa Rolniczego	4490
Ogółem	4688

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych WODR i CDR.

Ze względu na odmienną strukturę organizacyjną i zadania realizowane przez Centrum Doradztwa Rolniczego, dalsza część analizy dotyczyć będzie tylko wojewódzkich ośrodków doradztwa rolniczego.

Informacje o zatrudnieniu w ośrodkach doradztwa rolniczego, gromadzone w Centrum Doradztwa Rolniczego i publikowane w „Zagadnieniach Doradztwa Rolniczego” sięgają początku lat dziewięćdziesiątych [Pabich 1998, 2003, 2005, 2007]. W ciągu kilkunastu lat analizy zmian można zauważyć nieznaczną tendencję spadkową liczby zatrudnionych w ośrodkach doradztwa rolniczego. Po roku 2003 zatrudnienie osiągnęło pewną stabilizację, wynosiło ok. 5 300 do 5 400 osób (tabela 2).

Tabela 2

**Zatrudnienie w ośrodkach doradztwa rolniczego
w latach 1992-2012 (liczba osób)**

Rok	Ogółem zatrudnionych	w tym: kadra kierownicza i doradcza
1992	5 846	4 579
1996	5 700	4 700
1998	5 630	4 620
2003	5 315	4 362
2005	5 426	4 510
2007	5 354	4 410
2010	4 603	3 777
2012	4 490	3 772

Źródło: Opracowanie własne [Pabich 1998, 2001, 2003, 2005, 2007, 2010].

Znaczny spadek zatrudnienia (ok.14 %) miał miejsce w okresie od połowy 2007 do 2010 roku i dotyczył wszystkich wojewódzkich ośrodków doradztwa rolniczego. Nieznaczne zmniejszenie zatrudnionych ma miejsce również w roku 2012, ale spadek dotyczy tylko liczby ogółem zatrudnionych, kadra kierownicza i doradcza pozostaje na niemal tym samym poziomie zatrudnienia.

Podział administracyjny kraju na województwa różnej wielkości, o różnym poziomie rozwoju rolnictwa i rozdrobnieniu gospodarstw, ma odzwierciedlenie w liczbie zatrudnionych i liczbie terenowych zespołów doradczych. W najmniejszym ośrodku zatrudnione są 122 osoby, największy liczy 592 zatrudnionych. W poszczególnych przedziałach liczbowych zatrudnienia, mieszczą się:

- do 200 osób – Łosiów, Kalsk, Barzkowice, Częstochowa,
- 201 do 300 osób – Olsztyn, Modliszewice, Szepietowo, Gdańsk, Minikowo, Karniowice, Bratoszewice,
- 301 do 400 osób – Wrocław, Boguchwała,
- powyżej 401 osób – Końskowola, Poznań, Warszawa.

W strukturze ośrodków, dziesięć posiada trójstopniową organizację centrala – oddział - zespół doradczy, i nie ma to związku z liczbą zatrudnionych. W pozostałych województwach: dolnośląskie, małopolskie, opolskie, podkarpackie, podlaskie i wielkopolskie, występuje dwustopniowa organizacja centrala - zespół doradczy.

Bezpośredni związek z wielkością województwa i liczbą zatrudnionych ma liczba terenowych zespołów doradczych. W sumie jest ich obecnie 310, o dwa mniej niż w roku 2010. Dwa najmniejsze ośrodki w Łosiowie i Kalsku mają po 11 zespołów doradczych, zaś największe w Poznaniu i Warszawie, odpowiednio po 31 i 37 zespołów doradczych w terenie.

Zatrudnionych w ośrodku doradztwa rolniczego można ująć w trzech grupach (tabela 3):

- kadra kierownicza: dyrektor, z-cy dyrektora, dyrektorzy oddziałów, kierownicy komórek organizacyjnych (działów), zespołów doradczych w powiatach, centrów (np. ogrodniczych, wystawienniczych) zespołów i sekcji,
- specjaliści i doradcy centrali i terenowych zespołów doradczych,
- pozostali: pracownicy działów administracyjno-gosodarczych, księgowości, kadr i organizacji pracy, stanowisk BHP, obsługi prawnej, audytu wewnętrznego itp.

Tabela 3

Zatrudnienie w ODR w 2012 roku

Grupy stanowisk	Liczba osób
Kadra kierownicza	570
Specjaliści i doradcy Centrali	798
Specjaliści i doradcy PZD	2404
Pozostali	718
Ogółem	4490

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych WODR.

Największa grupa zatrudnionych to specjaliści i doradcy, stanowią oni ponad 70% ogółu zatrudnionych (tabela 4).

Tabela 4

**Zatrudnienie w ODR w latach 2001-2012
wg grup stanowisk (funkcji)**

Stanowisko (funkcja)	Zatrudnienie w latach (liczba osób)				
	2003	2005	2007	2010	2012
Kadra kierownicza	322*	601	520	585	570
Specjaliści i doradcy	4 040	3 909	3 890	3192	3202
Pozostali	953	916	944	826	718
Ogółem	5 315	5 426	5 354	4603	4490

*bez kierowników terenowych zespołów doradczych, uwzględniono w grupie specjaliści i doradcy

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych WODR.

Do roku 2007 liczba doradców i specjalistów była dość stabilna i kształtowała się na poziomie 3900 do 4000 osób. Znaczny spadek zatrudnienia w tej grupie do ok. 3200 osób, ma miejsce po roku 2007 i utrzymuje się na tym samym poziomie do chwili obecnej. Około 25% specjalistów i doradców (798 osób) zatrudnionych jest w centrali i oddziałach ośrodków, pozostali to pracownicy terenowych zespołów doradztwa (tabela 5).

Prawie 56% zatrudnionych stanowią kobiety. Przewaga kobiet występuje w większości grup stanowisk poza kadrami kierowniczą. Najwięcej z nich (58%) zatrudnionych jest w centrali ośrodka. W ciągu ostatnich dwóch lat, nieznaczny wzrost (2%) udziału kobiet wystąpił w grupie kadry kierowniczej (tabela 5).

Tabela 5

**Procentowy udział kobiet i mężczyzn zatrudnionych w ODR
w 2012 roku wg grup stanowisk**

Stanowisko (funkcja)	Liczba osób	Procentowy udział	
		Kobiet	Mężczyzn
Kadra kierownicza	570	48	52
Specjaliści i doradcy centrali	798	58	42
Doradcy terenowych zespołów doradczych	2404	56	44
Ogółem	3772	x	x

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych WODR.

W działach przedsiębiorczości i WGD oraz metodyki doradztwa i szkoleń kobiety stanowią odpowiednio 74 i 75%. Jedynie w dziale systemów produkcji rolnej występuje nieznaczna przewaga (56%) mężczyzn, a największy ich udział (80%) występuje w dziale zastosowań teleinformatyki.

Wraz z przejściem ośrodków doradztwa rolniczego przez sejmiki wojewódzkie, rozporządzeniem MRiRW wprowadzono zmiany w ramowym statucie ośrodków. Zaproponowano w nim, między innymi funkcjonowanie następujących komórek organizacyjnych:

- Dział Systemów Produkcji Rolnej, Standardów Jakościowych i Doświadczalnictwa,
- Dział Przedsiębiorczości, Wiejskiego Gospodarstwa Domowego i Agroturystyki,
- Dział Ekonomiki,
- Dział Zastosowań Teleinformatyki,
- Dział Metodyki Doradztwa, Szkoleń i Wydawnictw,
- pozostałe działy i stanowiska administracyjno-gospodarcze zapewniające działalność ośrodka.

W ramach działów rozporządzenie umożliwia tworzenie zespołów lub sekcji. Szczegółową strukturę organizacyjną komórek i zakres ich zadań określa regulamin organizacyjny ustalony przez dyrektora i zatwierdzony przez właściwy sejmik. W ośrodkach, które mają oddziały, w oddziałach funkcjonują zespoły, będące odpowiednikami działów w Centrali.

W praktyce struktura ośrodków doradztwa rolniczego odbiega od propozycji ujednoczenia organizacji i sposobów działania tych jednostek. Trudno też o jednoznaczne wnioski odnośnie funkcjonowania ośrodka ze względu na różny stopień szczegółowości zebranych informacji. Jednakże pewne różnice można zauważyć. Odstępstwa najczęściej dotyczą większej liczby działów i innych zakresów działania. Najczęściej dotyczy to: Działu Metodyki Doradztwa i wyłączenia z niego wydawnictw w Działu Informacji i Wydawnictw, utworzenia samodzielnego Działu Rozwoju Obszarów Wiejskich, WGD i Ekologii i Ochrony Środowiska.

Dział Systemów Produkcji Rolnej, Standardów Jakościowych i Doświadczalnictwa, największy w strukturze działowej ośrodka. W jego obrębie, w trzech ośrodkach, utworzono sekcje np. technologii produkcji rolnej, rolnictwa ekologicznego, ochrony środowiska i cross compliance. W pozostałych funkcjonują stanowiska ds., a ich liczba w dziale od kilku do dwudziestu dwóch świadczy o dużej specjalizacji świadczonych usług. Nowe stanowiska dotyczą odnawialnych źródeł energii, standardów jakościowych i w większym stopniu programów rolnośrodowiskowych.

Dział Przedsiębiorczości, Wiejskiego Gospodarstwa Domowego i Agroturystyki, często rozszerzony o Rozwój Obszarów Wiejskich lub bez WGD, funk-

cjonującego jako samodzielny Dział. W dwóch przypadkach utworzono sekcje, w pozostałych występują stanowiska ds. Nowe stanowiska dotyczą: aktywizacji środowiska, aktywizacji społeczno-zawodowej, porad prawnych, dziedzictwa kulturowego, projektów krajowych i zagranicznych.

Dział Ekonomiki, bardziej jednolity w strukturze, czasami uzupełniony jest w nazwie o przedsiębiorczość. Z aktualnych obszarów działania można wymienić: ubezpieczenia w rolnictwie i bankowość, restrukturyzację gospodarstw i podatki. W ślad za tym utworzono odpowiadające tym obszarom stanowiska.

Dział Zastosowań Teleinformatyki, liczący ponad 50 osób, nie występuje w strukturze wszystkich ośrodków, a zatrudnione osoby zajmują się administracją sieci, informatyką i sekcją FADN.

Dział Metodyki Doradztwa, Szkoleń i Wydawnictw, jeden z podstawowych działów w strukturze ośrodka, w tym zakresie działania występuje w 12 województwach. W trzech województwach występuje jako Dział Metodyki Doradztwa i Szkoleń, w jednym pod nazwą Dział Edukacji i Informacji. W tych przypadkach informacja i wydawnictwa związane z działalnością poligraficzną funkcjonują jako odrębne Działy.

W strukturze organizacyjnej ośrodków doradztwa rolniczego funkcjonują również zespoły doradztwa rolniczego. Określane jako rejonowy lub terenowy zespół doradców, działają najczęściej w granicach powiatu. Jest ich obecnie 310, najwięcej w województwie mazowieckim i wielkopolskim, odpowiednio 37 i 31, najmniej w lubuskim i opolskim po 11. Największe ośrodki zatrudniają po ok. 330 doradców w terenie, najmniejsze ok. 60 osób. Powiatowy Zespół Doradztwa stanowią najczęściej kierownik i doradcy (rolniczy, ogólnorolni, rolni, produkcji i ekonomiki), taki podział wykazano w 13 ośrodkach. W pozostałych występuje specjalizacja, która często jest odwzorowaniem struktury centrali (tabela 6).

Tabela 6

Struktura grup stanowisk i wykształcenie doradców terenowych zespołów doradczych w 2012 roku

Grupy stanowisk	Liczba osób	Wykształcenie (w procentach)	
		średnie	wyższe
doradcy, doradcy ogólnorolni, rolni, rolniczy produkcji i ekonomiki	1719	19	81
produkcji roślinnej, produkcji zwierzęcej, ogrodnictwa, systemów produkcji rolnej	259	14	86
ekonomiki	92	6	94
wgd i agroturystyki przedsiębiorczości wgd i agroturystyki żywienia i produktu regionalnego	100	27	73
przedsiębiorczości, programów i projektów, Rozwoju Obszarów Wiejskich, reorientacji zawodowej, zabezpieczenia funkcji zespołu	116	8	92
ekologii i ochrony środowiska	82	–	100
szkolenia	13	–	–
pracownicy administracyjni	23	–	–
Ogółem	2404	–	–

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych WODR.

Największą komórką organizacyjną w centrali (oddziałach) ośrodkach doradztwa rolniczego, jest Dział Systemów Produkcji Rolnej, Standardów Jakościowych i Doświadczalnictwa, liczy on prawie 260 osób (tabela 7). Nie we wszystkich ośrodkach jest to największa jednostka, bowiem rozpiętość zatrudnienia sięga od 5 do 49 osób. Tylko kilka ośrodków utrzymało doświadczalnictwo, które w poprzednich latach mieściło się w tym dziale.

Tabela 7

Struktura zatrudnienia i wykształcenie kadr kierowniczej specjalistów i doradców w działach (zespołach) w 2012 roku

Komórka organizacyjna	Liczba osób	Wykształcenie liczba osób w %	
		średnie	wyższe
Kadra kierownicza	570	5	95
Specjaliści i doradcy centrali	798	14	86
w tym Działy:			
Systemów Produkcji Rolnej, Standardów Jakościowych i Doświadczalnictwa	259	6	91
Przedsiębiorczości, WGD i Agroturystyki, Ekonomiki,	130	2	97
Zastosowania teleinformatyki	112	5	95
Metodyki Doradztwa, Szkoleń i Wydawnictw	52	23	77
Pozostałe: (ROW, Informacji i Wydawnictw, Ekologii i Ochrony Środowiska i inne)	182	37	63
	63	5	95
Specjaliści i doradcy terenowych zespołów doradczych	2404	17	83
Ogółem	3772	X	X

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych WODR.

Liczba zatrudnionych w pozostałych działach centrali ośrodka jest w miarę wyrównana i mieści się w granicach 130 -180 osób.

Zdecydowana większość specjalistów i doradców, 83% posiada wykształcenie wyższe. W działach technologicznych odsetek osób z wyższym wykształceniem jest nieco wyższy. W Dziale Systemów Produkcji Rolnej, Przedsiębiorczości oraz Ekonomiki ponad 90% to osoby z wyższym wykształceniem (tabela 7). Podobnie, w terenowych zespołach doradztwa zdecydowana większość doradców na tych stanowiskach posiada wykształcenie wyższe (tabela 7). W przypadku Działu Metodyki Doradztwa, Szkoleń i Wydawnictw, nieco niższy poziom wykształceniem wynika z przyporządkowania temu Działowi pracowników obsługi ośrodków szkoleniowych, poligrafii i innych nie wymagających wyższego wykształcenia na tych stanowiskach.

Generalnie od momentu prowadzenia analiz, rośnie udział pracowników z wykształceniem wyższym, osiągając w 2012 roku najwyższy poziom (tabela 8).

Tabela 8

**Wykształcenie specjalistów i doradców WODR
(bez kadry kierowniczej) w latach 2001-2012**

Lata	Liczba osób	Wykształcenie (w%)	
		średnie	wyższe
2001	3339	31	69
2003	4040	30	70
2005	3909	27	73
2007	3890	24	76
2010	3192	20	80
2012	3202	17	83

Źródło: Opracowanie własne [Pabich 2001, 2003, 2005, 2007, 2010, 2012] na podstawie danych WODR.

Od roku 2001 liczba specjalistów i doradców znacząco nie zmieniła się, wzrosło natomiast ich wykształcenie. W grupie specjalistów i doradców centrali i zespołów doradczych średnio 83% osób posiada wykształcenie wyższe. W ciągu ponad 10 lat, od 2001 roku liczba ta zwiększyła się o ponad 14%.

Nieco więcej osób, średnio 86% z wyższym wykształceniem zatrudnionych jest w centrali ośrodka. Zatrudnieni w zespołach doradczych średnio w 83% legitymują się wykształceniem wyższym, i w tej grupie poziom wykształcenia wzrósł najwięcej, w ciągu dwóch lat o 3%.

Przyporządkowanie wojewódzkich ośrodków doradztwa rolniczego sejmikom wojewódzkim wprowadzone na początku tego roku miało ujednoczyć organizację i sposób działania tych jednostek. Jednak nowe statuty ośrodków dostosowane do potrzeb funkcjonowania na danym obszarze różnią się między województwami, a w ślad za tym zmienia się też struktura organizacyjna ośrodków. W niektórych, w ramach działów utworzono sekcje, ale w większości funkcjonują stanowiska ds. o różnym stopniu szczegółowości. Można zauważyć zmiany wprowadzające nowe obszary działania doradców np.: odnawialne źródła energii, standardy jakościowe, aktywizacja społeczno-zawodowa, ubezpieczenia w rolnictwie czy bankowość. Większe zmiany dotyczą zmniejszenia liczby zatrudnionych w doradztwie i wzrostu wykształcenia doradców, co powinno korzystnie wpływać na jakość świadczonych usług.